

باز کاوی عوامل توسعه ی اقتصادی مادی از منظر قرآن کریم

رضا ملازاده، یامچی^۱، میثم شعیب^۲

^۱ دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه فردوسی مشهد

^۲ دانشجوی دکتری فقه و حقوق دانشگاه فردوسی.

رابطه ی انسان با طبیعت و زندگی دنیا، که پس از روشن شدن این روابط می توان به توسعه ی اقتصادی نزدیک شد. عواملی که باعث توسعه ی اقتصادی می شوند در قرآن اشاره ی زیادی به آنها شده است که مهمترینشان، دولت و قانون مداری آن در توسعه، شکوفایی بخش کشا ورزی و دامداری، نقش تجارت و صنعت، نقش تعلیم و تربیت و علم در توسعه ی اقتصادی و نقش عدالت اقتصادی در تولید و توزیع می باشند. درباره ی عوامل توسعه ی اقتصادی در قرآن تاکنون مقالات متعددی نوشته شده است، که اکثر آنها از جنبه ی معنوی عوامل توسعه را مورد بررسی قرار داده اند که از آن جمله می توان به مقاله های حیات طبیعه ی اقتصادی از منظر قرآن اثر حسین جلالی و قرآن ونظام اقتصادی، حسینعلی سعدی و دیگر مقالات اشاره کرد، اما در این مقاله سعی شده است عوامل توسعه از بعد مادی مورد بررسی قرار گیرد.

«مفهوم شناسی»

اقتصاد در لغت:

اقتصاد یک واژه عربی است که برگرفته از ماده قَصَد بوده است این واژه دارای معانی گوناگونی مثل استقامت، چیزی را در مقصد خود قرار دادن، عدم افراط و تفریط، اعتدال و خواست می باشد واژه ی اقتصاد امروزه به صورت یک اصطلاح علمی در علم اقتصاد درآمده و به معنای اعتدال و میانه روی می باشد. (خلیلیان، ۱۳۸۴، ص ۶).

در قرآن کریم نیز واژه ی اقتصاد در معنای اعتدال و میانه روی بکار رفته است:

۱- در ضمن نصایح لقمان حکیم به فرزند خود «إِقْصِدْ فِی مَشِیْکَ» در رفتار خود میانه رو باشد. (لقمان/۱۹)

۲- اُمَّةٌ مَّقْتَصِدَةٌ، یعنی ملتی که رفتارشان بر اساس اعتدال و کناره جویی از افراط و تفریط است. (مائده/ ۶۶).

۳- ثُمَّ أَوْزَنَّا الْكِتَابَ الَّذِي اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذْذُنَ اللَّهِ ذَلِكُمْ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ (فاطر/۳۲)

اقتصاد در اصطلاح:

رابینز در تعریف علم اقتصاد می گوید: اقتصاد علمی است که رفتارهای بشری را به صورت رابطه ی بین منابع و عوامل تولید کم یاب که مورد استعمال مختلف دارند و هدف های مادی بشر که نامحدود هستند مورد مطالعه قرار می دهد.

قرآن کریم آخرین کتاب آسمانی است که برای هدایت بشر نازل شده است و در زمینه هدایت از هیچ امری فروگذاری نکرده است. حوزه ی اقتصاد نیز از مهمترین عرصه های حیات بشر است. که هم ساحت عرفی و هم ساحت قدسی او را تحت تاثیر جدی خود دارد. در این نوشتار ادعا شده است که قرآن دارای مکتب اقتصادی است. در بخش عوامل توسعه اقتصادی به نقش دولت، آموزش و پرورش (علم)، کشاورزی و دامداری، عدالت اقتصادی و اهمیت بخش تجارت اشاره شده است، که در هر بخش به اهمیت و نقش سازنده ی آن در توسعه ی مطلوب اقتصادی از منظر قرآن کریم اشاره شده است. با تلفیق و جست و جوی آیات قرآن میتوان در یافت که قرآن دارای نظام و عوامل توسعه ی خاصی در بخش اقتصاد میباشد. کلید واژگان: قرآن، اقتصاد، توسعه، دولت، تعلیم و تربیت، عدالت.

مقدمه

توسعه در مفهوم اسلام عبارت است از رسیدن به اهداف متعالی تعیین شده از سوی خداوند متعال برای انسان از طریق رفع نیازهای مادی همچون ایجاد رفاه در زندگی انسان، تامین شرایط اولیه ی زندگی و... همچنین برای رفع نیازهای معنوی انسان و جامعه.

هرگاه توسعه را در چارچوب تعریف متداول ارزیابی کنیم، درمی یابیم که هدف اسلام با هدف توسعه در نگرش مادی متفاوت است. در منظومه ی تمدن، توسعه ی مادی الگویی است ایده آل و نهایی مطلوب که انسان در جست و جوی آن است. بر پایه ی این تصور بهره گیری از دستگاههای عظیم تبلیغاتی، کشورهای پیشرفته از رهگذر توسعه ی اقتصادی، توانسته ان این گونه وانمود کنند که الگوی زندگی و شیوه ی انسانی آنان، از دیگر ملتها برتر و با معیارهای بشری سازگارتر است، اما در تمدن اسلامی، توسعه ی اقتصادی هدف برتر نیست. در این تمدن هدف آن است که همه ی استعداد های انسان شکوفا گردد و نهفته های او هویدا شود تا به سوی کمال مطلق راه برد و به سعادت ابدی و پایدار دست یابد. در توسعه ی اقتصادی مطلوب از منظر قرآن باید رابطه و نسبت افراد با چهار چیز معلوم و معین گردد که عبارت ان از: رابطه ی انسان با خدا، رابطه ی انسان با خود، رابطه با دیگر انسانه و